ומתרצינן: אם זו היתה כוונתו — **דהוה ליה למימר** "שבועה שלא אוכל **פת חטין ושעורין וכוסמין**" שלשון זה די בו להוכיח שהוא אוסר על עצמו רק אכילת פת מכל הסוגים שפירט, ולא כסיסה. ומדוע היה צריך להוסיף לכל אחד מהם "פת"? אלא ודאי כוונתו לאסור כל פת בשבועה נפרדת.

ועדיין מקשינן: **ודלמא** אם היה אומר "פת חטין ושעורין וכוסמין", היה משתמע מכך שאמנם **פת חטין** הוא מתכוין לאסור על עצמו **לאכול** בתור פת, ואילו **שעורין וכוסמין** הוא מתכוין לאסור עצמו רק **לכוס**, ולכן חזר ואמר "פת" על כל אחד מהם, כדי ליאסר בכולן רק באכילת פת מהם, ועדיין אין לנו הוכחה שהוא רוצה לחלק את שבועתו לכל פת בנפרד?

ומתרצינן: עדיין לא היה צריך להזכיר "פת" על כל אחד ואחד, אלא **דהוה ליה למימר** "**פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין**", ודי בכך, כי כיון שהוא אומר תחילה "פת" ולאחר מכן "ושל", משמע שגם את השעורין והכוסמין הוא מתכוין לאסור בתור פת שהזכיר קודם, ולא בתור כסיסה, אלא ודאי כוונתו לחלק את שבועתו.

ועדיין מקשינן: **ודלמא** אם היה אומר כך כג-ב
"פת של חטין ושל שעורין ושל כוסמין", היתה משמעות לשונו שאוסר על עצמו פת שיש בה את כל שלשת המינים הללו **על ידי תערובת**, שמעורבים בה חטין ושעורין וכוסמין. אבל פת של כל מין בפני עצמו אינו אוסר עליו. ולכן הוא אומר "פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין" כדי לומר שגם פת ממין אחד הוא אוסר על עצמו. ומנלן שהיתה כוונתו לחלק את שבועתו לשלש שבועות נפרדות? (76)

ומתרצינן: אם היתה כוונתו להיאסר בכל פת בפני עצמה ולא רק בתערובת של שלשתן, **אימא**, יאמר "**וכן של שעורים וכן של כוסמין**", שאז אי אפשר לטעות שכוונתו לפת שמעורבת משלשת המינים.

"**פת**" "**פת**" — **למה לי!?** (77)

שמע מינה שהוא אומר זאת כדי **לחלק** את

ותירצו שמכל מקום מצוה לומר במפורש כדי שכולם ידעו שהוא אינו אוסר את עצמו בכל המאכלים, ולכן אין ראיה שהוא מתכוין לחלק את שבועתו. תוס' ד"ה דלמא.

76. כתב הרמב"ן שיש אומרים שכל השאלות של הגמרא אינן להלכה, שמי שיאמר למשל "ושל שעורין ושל כוסמין" לא נאמר שהוא אסור רק על ידי תערובת, אלא שהגמרא שואלת שמא הנשבע טועה שלשון זה משמע כך ולכן הוא מוסיף בלשונו, ולא שהוא נתכוין לחלק את שבועתו. אבל אם הוא יבא לפנינו לשאול נורה לו שהוא אסור גם מכל מין ומין בנפרד.

וכתב הרמב"ן שנראה לו שעל כל כיוצא באלו נאמר [נדרים יח ב] "סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל", דהיינו שאם הוא יודע מה היתה כוונתו הולכים אחר כוונתו, ואם אמר שאינו זוכר למה התכוון דנים בהם להחמיר. אך אם ידוע שבלשון בני אדם הכוונה היא כך, על זה אמרו כלל גדול [שם ל ב] "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם".

77. כתב הרא"ש: ואף על גב שעתה הוא מקצר

שבועתו לכל פת בנפרד.

שנינו במשנה: **שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת**, שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת.

והוינן בה: **בשלמא התם** בפת חטין ופת שעורין ופת כוסמין **דאמרת** שלכן הוא נחשב לשלש שבועות נפרדות, כי **מייתרא ליה** "**פת**" "**פת**" — **לחיובא** על כל אחת ואחת.

אלא הכא, דאמר "שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש", **מאי הוה** ליה **למימר**? הרי הוא לא הוסיף מילה מיותרת בדבריו, ואם כן מנלן שכוונתו לחלק את שבועתו, **דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחריני קאתי**, שרוצה לאסור עצמו רק ביין ושמן ודבש בלבד ולא במשקין אחרים, ולפיכך הזכיר את שלשתם?

ומתרצינן: **אמר רב פפא: הכא, במונחין** יין ושמן ודבש **לפניו עסקינן**, שאם כוונתו רק לאסור עצמו בשלשתם בלבד **היה לו לומר** "**שבועה שלא אשתה אלו**", מבלי לפרט כל אחד בפני עצמו. אלא ודאי, כוונתו לחלק את שבועתו לכל מין בנפרד.

ועדיין מקשינן: **ודלמא** אם היה אומר כך היה משתמע מדבריו שרק משקאות **אלו** המונחין לפניו **הוא דלא שתינא**, אבל משקין **אחריני** מאותו סוג **שתינא**, ולכן לא אמר "שבועה שלא אשתה מאלו".

וחוזרת השאלה, מנין לנו שהוא מתכוין לחלק את שבועתו, שמא הוא מתכוין לומר שרק את שלשת סוגי המשקאות הללו הוא רוצה לאסור על עצמו ולא סוגים אחרים?

ומתרצינן: **אלא**, משום **דאמר** [שהיה יכול לומר] כאשר המשקים מונחים לפניו "**שבועה דלא שתינא כגון אלו**", שאז היה נאסר בסוג המשקאות הללו ולא רק באלו המונחים ממש לפניו. וכיון שלא אמר כך, משמע מדבריו שהוא מתכוין לחלק את שבועתו.

ותמהינן: **דלמא** אם היה אומר כן, היה משתמע מלשונו שדוקא **כגון אלו** בשיעור שכזה, הוא **דלא שתינא**, אבל **בציר מהכי וטפי מהכי**, מעט פחות או מעט יותר מהכמות שלפניו, **שתינא**. ולכן לא היה יכול להשתמש בלשון זה?

ומתרצינן: **אלא**, מזה אנו מוכיחים, **כגון דאמר** מפני שהיה יכול לומר "**שבועה שלא אשתה ממין אלו**", שאין לטעות שהוא מתכוין רק למשקין הללו, וגם לא לכמות המשקין שלפניו בלבד, שהרי הוא אומר "ממין אלו".

ומקשינן: **ודלמא** אז היה משתמע, שרק משקאות אחרים **ממין אלו**, **הוא דלא שתינא**, **הא אינהו גופייהו** אותן המשקאות שמונחין לפניו, **שתינא**!?

ומתרצינן: **אימא**, הוא יכול לומר, "**שלא אשתה אלו ומינייהו**", ואין שום מקום לטעות בדבריו. ומכיון שלא אמר כן, אלא אמר "יין ושמן ודבש", משמע שהוא מתכוין לחלק את שבועתו.

בלשונו [כשאומר פת פת], מכל מקום אין דרך להזכיר פת אם לא לחלק.

רב אחא בריה דרב איקא אמר: הכא **במסרהב** [מפציר] **בו חבירו עסקינן, דאמר לו "בוא ושתה עמי יין ושמן ודבש"**, והוא מסרב לשתות עמו, **דהיה לו לומר "שבועה שלא אשתה עמך"** והיתה השבועה הזאת מתייחסת רק ליין ושמן ודבש שהפציר בו לשתות עמו, למרות שהוא לא פירט אותם בלשונו, ואם כן **"יין ושמן ודבש" למה לי** למימר? (78)

אלא ודאי הוא התכוין לחלק את שבועתו **ולחייב על כל אחת ואחת.**

תנן התם [לקמן לו ב]: מי שתבע את חבירו שיחזיר לו את פקדונו שהפקיד אצלו, ואמר לו **"תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך"**, וכפר לו הנתבע, ונשבע לשקר, ואמר **"שבועה שאין לך בידי כלום", אינו חייב אלא אחת,** קרבן אשם אחד של שבועת הפקדון, שהרי אין כאן אלא שבועה אחת.

ואם אמר לו **"שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין" — חייב** קרבן **על כל אחת ואחת.** שיש כאן שלש שבועות נפרדות, שהרי פירט כל מין בפני עצמו, ולא הסתפק לומר "שבועה שאין לך בידי כלום".

ואמר רבי יוחנן: אפילו היתה תביעתו רק בשווי של **פרוטה** אחת **מכולם** מהחטין והשעורין והכוסמין יחד, הרי הפרוטה **מצטרפת** לחייבו קרבן אחד על כולם, למרות שהוא נשבע רק על שליש פרוטה מכל מין ומין [וכדי לחייב קרבן שבועת הפקדון צריך שהכפירה תהא לפחות על שוה פרוטה].

פליגי בה רב אחא ורבינא כיצד לפרש את המשנה שהוא חייב על כל אחת ואחת באופן שפירט חטין ושעורין וכוסמין, וגם כיצד לפרש את דברי רבי יוחנן שפרוטה אחת מכולם מצטרפת —

חד מהם **אמר:** מה שכתוב במשנה שהוא חייב על כל אחת, אין הכוונה שהוא חייב ארבע אשמות על ארבע שבועות, האחת על השבועה הכללית שאמר בתחילת דבריו "שבועה שאין לך בידי", שמשמעותה שאין לך בידי כלום, (79) והשלש על עוד שלש שבועות שפירט, חטין ושעורין וכוסמין, אלא **אפרטי מיחייב.** רק על שלשת השבועות המפורטות הוא חייב, ואילו **אכללי** על השבועה הכללית "שאין לך בידי", **לא מיחייב,** משום שהיא אינה נחשבת כשבועה בפני עצמה אלא היא מתייחסת לפרטים שנאמרים בהמשך השבועה.

ואם כן, בהכרח לומר שדברי רבי יוחנן

---

78. ומדובר שהוא אוסר את עצמו רק ביין ושמן ודבש של חבירו [כי אחרת שמא לכן הוא לא אמר "שלא אשתה עמך" משום שהוא רוצה לאסור עצמו ביין ושמן ודבש של כל העולם]. תוס׳ ד״ה במסרהב.

79. כך משמע ברש״י לקמן [לח א] בד״ה חד. ומרש״י כאן משמע שגם בשבועה הראשונה לא נתכוין אלא לכלול יחד את כל המינים שיפרט לאחר מכן.

[ולקמן שהגמרא מסתפקת בשבועה שלא אכל פת חטין ושעורין וכוסמין אם כוונתו גם לעשות קודם שבועה כללית, ודאי צריך לפרש כך, שלא התכוין לאסור על עצמו תחילה כל

מתייחסים רק לרישא של המשנה, דקתני "שבועה שאין לך בידי כלום אינו חייב אלא אחת", שהואיל ויש כאן רק שבועה אחת על החטין והשעורין והכוסמין, לכן מצטרפת הפרוטה משלשתם. אבל בסיפא, שכל מין הוא שבועה בפני עצמה, אין מצטרפים שלשת המינים לפרוטה אחת, אלא צריך שיהא שוה פרוטה מכל מין ומין.

וחד מהם **אמר: אכללי נמי מיחייב.** בנוסף על שלשת האשמות שהוא מביא על שלשת השבועות לכל מין ומין, הוא צריך להביא עוד אשם על השבועה הכללית שבתחילת דבריו.

ואם כן, אפשר לומר שדברי רבי יוחנן אמורים גם על הסיפא של המשנה, שהפרוטה מצטרפת שם לענין השבועה הכללית, אך לא לענין שלשת השבועות, שבהם צריך שיהא שוה פרוטה בכל מין ומין.

והוינן בה: **הכא**, במשנתנו, בשבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין, שהוא חייב על כל אחת ואחת, **מאי**, האם גם כאן יחלקו רב אחא ורבינא, ומי שמחייב בשבועת הפקדון ארבע אשמות יחייב גם כאן ארבע חטאות, האחת על השבועה הכללית "שבועה שלא אוכל" [וכוונתו על שלשת המינים שיפרט מיד[80]], והשלש על כל מין בפני עצמו? [81]

אמר רבא: הכי השתא!? וכי אפשר לדמות זה לזה!?

בשלמא **התם**, בשבועת הפקדון, אפשר לומר שהוא **מיחייב** אשם אחד **אכללא, ומיחייב** בנוסף שלש אשמות **אפרטא. דהא אי משתבע והדר משתבע**, גם אם ישבע על אותו ממון פעמיים, **מיחייב תרתי**, יתחייב שני קרבנות שבועה, שהרי בשבועת הפקדון חייב קרבן על כל שבועה ושבועה שהוא כופר בה ממון, ואפילו יכפור באותו ממון כמה וכמה פעמים. ולכן, גם אם נאמר שהשבועה הכללית שבתחילת דבריו היא שבועה בפני עצמה, שייך לחזור ולחייבו על שלשת השבועות המפורטות שבהמשך, למרות שכבר נשבע על אותו ממון.

אבל **הכא**, במשנתנו, אי **אי סלקא דעתך** כי מה שאמר בפתיחת דבריו "שבועה שלא אוכל" **איתא בכללא**, היא שבועה כללית על כל המינים שיפרט בהמשך, אם כן, **אפרטי, אמאי מיחייב!?** כיצד אפשר לחייבו שוב על שלשת השבועות המפורטות? שהרי כבר **מושבע ועומד הוא** על המינים הללו

מאכל שבעולם אלא רק במה שיפרט לאחר מכן].

80. רשב"א.

81. תוס' והראשונים הביאו כאן גירסא "הכא מי מחית נפשיה לפחות מכשיעור". ומבארים שלפי גירסא זו היה פשיטא להגמרא שהוא אינו מתכוין לישבע אותה שבועה פעמיים שהרי אין שבועה חלה על שבועה, אלא הספק הוא שמא הוא מתכוין לעשות שתי סוגי שבועות, הראשונה, על כולם יחד, שאם יאכל משלשתן, אפילו אם לא יהיה מכל אחד לבד שיעור כזית, הם יצטרפו ביחד להשלים את השיעור, והשבועה השניה היא על כל פת בנפרד אם יאכל כשיעור מאחד מהם. ופשט רבא שדוקא שם

מהשבועה הראשונה, ואין שבועה חלה על שבועה!? [82]

אלא ודאי, שבמשנתנו כולי עלמא מודים שהוא לא התכוין באומרו בתחילת דבריו "שבועה שלא אוכל" לישבע שבועה כללית.

שנינו במשנה: **שבועה שלא אוכל** ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, פטור.

והוינן בה: **הא גופא, קשיא!** המשנה סותרת עצמה מהרישא לסיפא:

אמרת ברישא: **שבועה שלא אוכל, ואכל אוכלין שאין ראויין לאכילה ושתה משקין שאין ראויין לשתיה, פטור.**

והדר תני בסיפא: **שבועה שלא אוכל, ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, חייב.**

והרי נבילות וטריפות הן אוכלין שאינן ראויין לאכילה, ואם כן קשה — **מאי שנא רישא דפטור, ומאי שנא סיפא דחייב!?** [83]

ומתרצינן: **הא לא קשיא.** כלומר, אם אין כאן קושיא אחרת, הרי לקושיא זו יש תירוץ:

רישא, שהוא פטור, מדובר בה **בסתם,** שאמר "שלא אוכל" בלבד, ולכן אין שבועתו כוללת אוכלין שאינן ראויין, ובכלל זה גם נבילות וטריפות.

ואילו **סיפא,** שהוא חייב, מדובר בה **במפרש,** שנשבע במפורש שלא יאכל נבילות וטריפות. [84]

בשבועת הפקדון שהוא יכול לעשות שתי שבועות על אותו דבר, לכן אנו אומרים שהשבועה הראשונה היא שבועה כוללת [שחלה גם על שיעור פרוטה מכל מין] וממילא היא חלה גם על צירוף פרוטה מכולם יחד. אבל כאן שהוא אינו יכול לישבע פעמיים על שיעור שלם, אין לנו לומר שהוא מתכוין לעשות שבועה מיוחדת רק בשביל צירוף מכולם יחד. תוס' ד"ה הכא. וראה רמב"ן רשב"א וריטב"א ביתר ביאור.

82. מה שאין כן בשבועת הפקדון שאין שם "חלות שבועה" על להבא לחייבו לנהוג על פי שבועתו אלא היא שבועה לשעבר שהוא כופר בממון שהוא חייב, ולכן לא שייך לומר בה אין שבועה חלה על שבועה.

לכאורה זו רק ראיה שהמשנה סוברת כן אך מדוע באמת לא נאמר שאותו אדם התכוין לעשות גם שבועה כללית, ואם בשביל זה לא יחולו השבועות הפרטיות, מה בכך?

וצריך לומר שכיון שאנו רואים שרצונו לעשות שבועות פרטיות, שהרי אומר "פת פת", בהכרח שאינו רוצה שתחול קודם גם שבועה כללית, שהרי אז לא יוכלו לחול השבועות הפרטיות. אלא שלפי זה צריך לומר שכולי עלמא דינא גמירי ויודעים שאם תחול השבועה הכללית שוב לא יחולו השבועות הפרטיות. אילת השחר.

83. הגמרא לא סברה עתה החילוק שאמרו לעיל [כב ב] בין דברים שאינם ראויים לאכילה ממש כגון עפר לבין דברים הראויים לאכילה בעצם אלא ש"אריה רביע עלה" שהאיסור מונע את האדם מלאכלם, ורק במסקנא מתרצת הגמרא כן.

ולפי תוס' בהערה 91 גם למסקנת הסוגיא אין חילוק בין עפר לנבילה שגם דבר האסור נחשב כאינו ראוי לאכילה. ויש לחלק בין הסוגיא שם לכאן ראה נצי"ב. וראה עוד בהערה שם בשם רבי מאיר שמחה.

84. הקשו תוס': כיון שהרישא והסיפא בשניהם

אלא שיש כאן קושיא אחרת, גדולה מזו: הרי **מפרש נמי גופיה תיקשי — אמאי** חלה שבועתו על נבילות וטריפות, והרי **מושבע** ועומד **מהר סיני הוא** על אכילת נבילות וטריפות!?

ומתרצינן: **רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי:** הסיפא מדברת **בכולל** בשבועתו **דברים המותרים עם דברים האסורים**. כגון שאמר "שבועה שלא אוכל לא בשר שחוטה ולא בשר נבילה". ומיגו שחלה השבועה על הדברים המותרים, חלה גם על הדברים האסורים.

וריש לקיש אמר: אי אתה מוצא שתחול שבועתו על דברים האסורים באכילה **אלא אי** [או] **במפרש** להדיא שהוא נשבע שלא לאכול אפילו **חצי שיעור** מהאיסור, שאינו מושבע עליו מהר סיני, **ואליבא דרבנן** שסוברים שהנשבע סתם שלא יאכל אינו נאסר אלא בכזית, ולכן צריך שישבע במפורש על חצי שיעור, כדי שתחול שבועתו על חצי שיעור מהאיסור. **אי בסתם** או אפילו כשנשבע סתם שלא יאכל, **ואליבא דרבי עקיבא דאמר** שאפילו בסתם **אדם אוסר עצמו** בשבועתו **בכל שהוא**. (85)

מדובר גם בנבילות וטריפות, מדוע ברישא נקט אוכלין שאינן ראויין ובסיפא נקט נבילות וטריפות? תוס׳ ד״ה רישא.

רע״א מתרץ שבסיפא הוצרך לפרש נבילות וטריפות כדי להשמיענו שהוא חייב עליהם למרות שהוא מושבע ועומד מהר סיני, ואילו היה אומר אוכלין שאינן ראויין לא היה בזה שום חידוש, דפשיטא שהמפרש להדיא שהוא רוצה לישבע על אוכלין שאינן ראויין שהוא חייב עליהם, שאפילו המפרש עפר חלה השבועה עליו. ובסיפא לא היה יכול לומר נבילות וטריפות כי אז לא היינו יודעים מאיזה טעם הוא פטור עליהם, אם בגלל שהם אינן ראויין לאכילה או בגלל שהוא מושבע ועומד עליהם, לכן נקט אוכלין שאינן ראויין כדי לומר שזה הטעם, ולא רק נבילות וטריפות אלא כל אוכלין שאינן ראויין לא נכללים בשבועתו.

עוד כתבו תוס׳ שאין לשאול מדוע לא העמיד רבי יוחנן את כל המשנה במפרש שהוא נשבע על נבילות וטריפות, והחילוק בין הרישא לסיפא, שברישא לא מדובר בכולל אלא שאסר על עצמו רק נבילות וטריפות, ואילו בסיפא מדובר בכולל? שאם כן למה אומרת המשנה ברישא שהוא פטור רק על דברים שאינן ראויין לאכילה, הרי גם על דברים הראויין לאכילה הוא פטור כי לא נשבע עליהם כללל. תוס׳ ד״ה בכולל.

ורע״א כתב על פי ביאורו לעיל, שאי אפשר להעמיד את הרישא במפרש והפטור הוא משום מושבע ועומד, שאם כן היה צריך לנקוט ברישא נבילות וטריפות כמו בסיפא, אלא ודאי שהרישא מדברת בסתם והפטור הוא משום אוכלין שאינן ראויין.

85. הריב״ש דייק מהרמב״ם שאיסור דרבנן לא נחשב כדבר שאינו ראוי לאכילה [גם לשיטת הרמב״ם שגם לפי המסקנא דבר האסור לא נחשב דבר הראוי לאכילה]. אם כן לפי התירוץ של הגמרא עתה שמדובר בנשבע על חצי שיעור, שוב אין אנו צריכים לתירוץ הקודם שהסיפא מדברת במפרש, אלא אפילו לא פירש נבילות וטריפות אלא אמר סתם שהוא נשבע על חצי שיעור [לפי רבנן, ולפי רבי עקיבא אפילו בסתם] ממילא גם הנבילות וטריפות בכלל, שהרי חצי שיעור אסור רק מדרבנן לפי ריש לקיש. רע״א.

וראה משנה למלך הלכות שבועות [ה ה].

הרמב״ם בהלכות שבועות [ה ז] כתב

והוינן בה: **בשלמא רבי יוחנן לא אמר כריש לקיש** משום **דמוקים לה למתניתין** שהוא רוצה להעמיד משנתנו **כדברי הכל** ואילו לפי ריש לקיש משנתנו שנויה במחלוקת של

"שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה". מלשון זה מדייק רע"א שרק אם אכל פחות מכזית הוא חייב על השבועה. אבל אם אכל כזית שלם הוא פטור מהשבועה. אלא שנסתפק אם זה דוקא באופן שאכל את כל הכזית בבת אחת שלא הספיק לעבור על השבועה לפני שעבר על האיסור, או שאפילו אם אכל את הכזית בזה אחר זה גם כן יהא פטור.

ולכאורה צריך ביאור מה הספק של רע"א שאיך יתכן לומר שהוא יהיה פטור אפילו באכל בזה אחר זה, שמאחר שהוא עבר על השבועה כבר בחצי הכזית הראשון כיצד תיפקע השבועה לאחר מכן בסוף הכזית?

ומבאר הקהלות יעקב [יט] שכל מה שחצי שיעור הוא קל משיעור שלם זה רק כשאוכל רק חצי שיעור אבל כשהוא אוכל שיעור שלם אז כל חצי וחצי שבו הוא עבירה גמורה כאילו אכל שיעור שלם שהרי הוא מוזהר שלא לעשות את **כל** הפעולה הזאת, נמצא שכשהוא גומר את הכזית הוברר הדבר למפרע שגם החצי הראשון היה חלק ממעשה העבירה של לאו גמור. ולא יכולה השבועה אם כן לחול אפילו על החצי הראשון. אלא שבכל זאת יש לדון שאין על החצי הראשון "שם" איסור לאו, רק מכאן ולהבא ולא למפרע, ולכן נסתפק רע"א.

ועל פי זה כתב הקהילות יעקב ליישב מה שהקשו על רע"א מהגמרא לקמן [כז ב] שאם נשבע על ככר שלא אוכלנה [את כל הככר] ולאחר מכן נשבע שלא אוכל מככר זה שמשמע אפילו כזית ממנה, ואכל את כל הככר חייב שתים, שהרי השבועה השניה חלה על כזית מהככר שלא היה מושבע עליו בשבועה הראשונה. והרי כזית מהככר הוא חצי שיעור ביחס לשבועה הראשונה, ואף על פי כן הוא עובר על השבועה השניה, למרות שבסוף הוא גמר את כל השיעור של השבועה הראשונה, שאכל את כל הככר. [משמע שלפחות באופן של זה אחר זה הוא חייב על השבועה השניה]?

ולפי הסברא דלעיל יש לומר שיש הבדל בין כל איסורי התורה לאיסור שבועה, שבכל איסורי התורה שהדבר אסור בעצמותו שייך לומר שכל חלק מהאיסור הוא בכלל האיסור למרות שהוא פחות מכשיעור. אבל בשבועה שגוף הדבר אינו דבר האסור וכל האיסור הוא רק בגלל חילול דיבורו, מסתבר שגם לאחר שהוא גומר את כל השיעור אין האיסור רק על גמר השיעור שבזה הוא מחלל את דיבורו. אבל הפחות מכשיעור שלא נתכוין לאוסרו על עצמו אינו מגוף האיסור והוא רק סיבה שעל ידו הוא עובר לאחר מכן במשהו האחרון על שבועתו. [ואפילו לשיטות הראשונים שיש איסור חצי שיעור בשבועה [ראה הערה 35] זה רק משום שהוא חזי לאיצטרופי לשיעור שלם, ולא שהוא חלק מהאיסור הגמור של שיעור שלם]. ולכן אף שהוא אכל את כל הככר בסוף לא עבר על שבועתו הראשונה בכל חלק מהככר אלא על הככר השלם בלבד, והכזית ממנו לעולם אינו בכלל האיסור, ולכן חלה השבועה השניה עליו.

ועל עיקר דינו של הרמב"ם שחייבים רק על חצי שיעור ולא על שיעור שלם, הקשה רע"א שמדוע לא תחול השבועה השניה גם על כזית שלם בכולל, שמיגו שהוא חל על חצי שיעור חל גם על שיעור שלם?

ותירץ שלא נקרא כולל רק כשהוא כולל דבר אחר. אבל על הדבר הזה עצמו שהוא כולל גם אכילה בצורה אחרת לא נקרא כולל.

והראיה לכך שאם לא כן מדוע היה צריך רבי

רבנן ורבי עקיבא. (86)
אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן שמדובר בכולל בשבועתו איסור והיתר יחד?
ומתרצינן: **אמר לך** ריש לקיש: **כי אמרינן** שאיסור יכול לחול על איסור [וכמו כן ששבועה יכולה לחול על שבועה] **באיסור כולל**, רק **באיסור הבא מאליו**, שלא האדם עשה את האיסור על ידי דיבורו אלא הוא בא מאליו, וכגון בהמה שנתנבלה לפני יום כד-א

יוחנן להעמיד בכולל נבילות ושחוטות, הרי אפשר למצוא שבועה בכולל גם כשנשבע רק על דברים אסורים, וכגון שיאמר שהוא נשבע לא לאכול "דברים האסורים" שאז השבועה כוללת איסור שלא היה עד עתה, שמצד הדברים האסורים עצמם צריך דוקא שיאכל מכל אחד מהם כזית, ואילו מצד השבועה די שיאכל מכולם יחד כזית. אלא ודאי שזה לא נקרא כולל מה שנוסף על אותו דבר עצמו אופן אחר של איסור.

86. ואפילו אם נעמיד את המשנה במפרש, אינה כדברי הכל, שהרי לפי רבי עקיבא אינו צריך לפרש ודי אפילו בסתם, ואילו המשנה אומרת דוקא במפרש. תוס' ד"ה דמוקי.

והרמב"ן הקשה שהרי המשנה אינה מדברת לא בסתם ולא במפרש אלא אומרת סתם ש"לא אוכל", ואפשר שהוא אליבא דכולי עלמא, ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, שלפי רבנן מדובר במפרש ולפי רבי עקיבא בסתם?

ותירץ שריש לקיש לא התכוון כלל לומר שהמשנה מדברת במפרש לרבנן, אלא שכך הוא הדין לפי רבנן שרק במפרש הוא חייב על חצי שיעור, אך המשנה ודאי מדברת רק בסתם שאמר "שלא אוכל", ואינה אלא לפי רבי עקיבא. ודייק כן מלשון רש"י לעיל [כא ב] בדברי ריש לקיש "אי אתה מוצא שיתחייב אלא בחצי שיעור" משמע שהוא אינו מדבר על המשנה אלא על עצם הדין.

ועוד כתבו התוס' שאף שגם לפי רבי יוחנן המשנה אינה כדברי הכל, שהרי ישנם תנאים שאינם סוברים איסור כולל, רבי יוחנן אינו חושש לכך כיון שאותם התנאים לא נזכרים במשנה בפרקנו. [לעומת המחלוקת של רבי עקיבא ורבנן שהוזכרה במשנה בתחילת הפרק]. ועוד שאין לחשש לאותם התנאים, שהרי רבי שמעון חולק במפורש על התנא קמא בגלל שהוא סובר כמותם שאין איסור כולל.

עוד הקשו תוס' מדוע לא אומרת הגמרא שרבי יוחנן אינו יכול להעמיד המשנה בחצי שעור שהרי הוא לשיטתו סובר שחצי שיעור אסור מן התורה, וכיצד תחול שבועה עליו?

ותירצו שאף שחצי שיעור אסור מן התורה בכל זאת חלה השבועה עליו, כיון שאינו אלא איסור בעלמא, והוא קל אף מאיסור עשה, שעל איסור עשה אין שבועה חלה כפי שמוכח מכמה מקומות בש"ס.

עוד תירצו שאמנם לפי רבי יוחנן לא חלה השבועה על חצי אסור, אך טעם זה אינו מספיק, שהרי היה יכול רבי יוחנן להעמיד במפרש שנשבע שלא לאכול את הנבילות שלא כדרך הנאתן, שעל זה לא שייך לומר שהוא מושבע ועומד מהר סיני כיון שאינו אלא איסור דרבנן, וכמו לריש לקיש בחצי שיעור שאף שהוא איסור מדרבנן בכל זאת הוא נחשב לאינו מושבע ועומד.

[ותמהו האחרונים על דבריהם איך אפשר להעמיד את המשנה בשלא כדרך הנאתן, שאם כן מאי טעמא דרבי שמעון שהוא חולק על רבנן במשנה ופוטר מהשבועה, שהרי כל הטעמים